

AVRUPA MÜLTECİ KRİZİ: AVRUPA BİRLİĞİ KİMLİĞİ İÇİN BİR SINAMA MI?

Serdar ÇAKMAK*

ÖZET

Günümüzde Avrupa Birliği kimlik yapısı ve dinamiğinin, iç çelişkileri nedeniyle bir krizde olduğu tahmininde bulunmak mümkün görünmektedir. Ayrıca AB kimliği, yeni ve istikrarsız bir oluşum örneğinde olduğu gibi uluslararası sorunlarla başa çıkamamaktadır. Avrupa kimliği kavramının belirsizliğiyle ve ulus-üstü kimlik inşa süreciyle ilgili büyük çaplı zorluklar yaşayan Avrupa; ekonomik kriz, dünya politikasındaki istikrarsızlık, Avrupa'daki terör saldırılarına ve milyonlarca insanın savaştan kaçmasına yol açan Doğu ülkelerindeki iç savaşlar gibi eksojen nitelikli (dış kaynaklı) sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Kısacası, bugün için Avrupa'da var olan istikrarsızlığın temel sebebi, Avrupa'nın ve AB kimliğinin bunlara hazırlıklı olmaması gerçeğidir. Bu varsayımın doğru olup olmadığını, Avrupa kimliği krizinin sebeplerini ve bu süreçte sığınmacı, mülteci ve göç sorunuyla ilgili nasıl bir rol yapısının ortaya çıktığını anlamak için öncelikle Avrupa kimliği ve onun ortaya çıkma sürecini analiz etmek gerekmektedir. Bu bağlamda da gerekli anlatım ve analiz yapılacak, AB ve Avrupa kimliği odağında ne tür sıkıntılar ortaya çıktığı ve bu kimlik yapısının ne tür unsurlardan etkileneceği argümanlarıyla sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, AB Kimliği, Sığınmacı, Mülteci, Kriz

THE EUROPEAN REFUGEE CRISIS: A TEST FOR EUROPEAN UNION IDENTITY?

ABSTRACT

Nowadays it is possible to make an assumption that the EU identity is in a crisis due to EU's internal contradictions. Like any other new and unstable entity, the EU identity is currently unable to withstand the international challenges. The EU, in addition to the difficulties with its supranational identity-building process and with the ambiguity of the concept itself, faced the exogenous (external) problems such as the global economic crisis, instability in world politics, terrorist attacks in Europe and civil wars in Eastern countries that forced millions of people to flee from war. In short, the main reason of instability in Europe today is that the European and EU identity are not ready for this kind of global challenges. In order to test the made assumption and to understand the reasons of EU identity crisis and the role played by refugees and asylum seekers in this process, first of all it is necessary to analyse the

* Arş. Gör. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Elemanı, E-posta: serdarcakmak@nevsehir.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6016-6115>

European identity and its formation process. In this context, the necessary analysis will be made. The analysis will be supported by the arguments concerning the problems that surround the issue of EU and European identity and the factors that affect this identity structure.

Key Words: *European Union, EU Identity, Asylum Seeker, Refugee, Crisis*

GİRİŞ

Bilindiği üzere Avrupa, son yıllarda Orta Doğu ve Orta Asya ülkelerinden gelen sığınmacı ve mülteci sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca, zorunlu göç sorunu da Avrupa'nın siyasi gündemini oluşturmuş, Avrupa bir tarafta; ihtiyaç duyanlara sığınma imkanı sağlanması gerektiğini iddia eden ve sınırsız bir dünyayı hayal eden liberal enternasyonalizm taraftarlarını; diğer tarafta ise zorunlu göçü kültür ve medeniyet kozuyla tehdit eden ve geçmiş istilaların modern versiyonu olarak görünen milliyetçi ve muhafazakarları barındırmaktadır. Maalesef bu dönemlerde, son görüşün temsilcileri Avrupa nüfusu içinde popülerliğini artırmıştır.

Elbette ki medya, Avrupa'daki son gelişmeleri, içine daha da büyük unsurlar katarak (bire bin katarak) açıklamaktadır. Fakat, bu konudaki görüş ayrılıkları da çok fazladır. Bir kesim ortaya çıkan bu duruma fazla anlayış göstermekte, diğer kesim ise AB politikasını aktif bir şekilde eleştirmekte, hoşgörü ve yardımlaşma gibi AB'nin temel ilkelerini sorgulayabilmektedir. 'Avrupa'nın yıkılışı ve sonu' şeklinde kimi tahminler dahi duyulmaktadır.

Görüldüğü üzere Avrupa, ciddi bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Ancak, AB'nin asıl sorunu mülteciler midir? yoksa, bundan önce de AB'nin pek çok iç çelişkisi vardı da, mültecilerin sayısının artması, AB'nin içinde önceden var olan sorunların ortaya çıkmasını mı sağlamıştır? şeklinde bir sorunsal da ortaya çıkmaktadır Başka bir deyişle; Avrupa bir mülteci krizi ile mi karşılaşmıştı yoksa mülteciler mi Avrupa'da bir kriz ile karşılaşmıştı? AB'nin resmi örgüt yapısı, demokrasi, özgürlük, adalet ve hoşgörü gibi Avrupa'nın temel değerlerine olanca gücüyle sadık kalmaya çalışırken, devlet liderleri ise barikatlara çıkıp 'üstün gayret' göstermiş, Avrupa ülkelerinde 'Müslüman' ya da 'istenmeyen kişi' olarak adlandırılan mültecilerin sözde 'istilasından' korunmaya çalışmıştır. Bu liderler vatandaşlarını, kültürel, dini ve medeniyet bakış açısına çekerek (potansiyel seçmenlerini), vatandaşlarına, mültecilerin sadece bir 'terör tehdidi' oluşturmadığını, ayrıca, 'Avrupa', 'Hristiyanlık' ve 'ulusallık' gibi değerlere de tehdit oluşturduğunu söylemektedirler.

Tüm bunlara ek olarak şunlar söylenebilir. Mevcut yapı, mono-etnik (tek etnik) ulusal devlet yapısı şeklinde olsaydı, böyle bir durum karşısında milliyetçi eğilimlerin artması ve

uluslararası toplumda bu kadar şiddetli tepkilerin oluşması beklenmeyebilirdi. Fakat, bugün için bahsedilen konu içinde, Avrupa siyasetçileri tarafından, 'çeşitlilik içinde birlik', ulusal kültürler ve çıkarlar yapısından çıkma çabası anlamına gelen AB kimliği inşa etme süreci konu edinilmiş ve bu konuda büyük çabalar gösteren AB üye ülkeleri de olmuştur. Bundan dolayı, şu soruları sormak mantıklı olacaktır; 'üst yapıya çıkarılmış bir AB kimliği ile neler yapılabilir?' Son yarım yüzyıldır geçmişteki hatalarını tekrar etmemeye özen gösteren ve sadece ekonomik ve siyasi değil aynı zamanda da kültürel bir birlik oluşturmaya çalışan Avrupa, neden savaş öncesi Avrupa'nın izinde yürümeye devam etmektedir? Açık ve modern görüşlü olmaktan gurur duyan Avrupa nüfusu, neden mültecilere karşı o kadar kapalı, ulusal değerlerine çok bağlı ve insan haklarına hoşgörüsüz şekilde hareket etmektedir?

Bu tür sorular ve sorunsallar eşliğinde çözülmeye çalışılacak olan konular, salt bilgi ve analiz birlikteliği ile gün yüzüne çıkacaktır. Açıklanacak olan bu konulardan ilki ise, Avrupa kimliğinin oluşum süreci ve bu bağlamda yaşanan sıkıntılar olacaktır.

1. Avrupa Kimliğinin Çelişkili İnşa Süreci

'Avrupa kimliği', her zaman için belirsizlik ve çelişkilerle dolu bir kavram olmuştur. 'Avrupa' kavramını tanımlamaya çalışırken, Avrupa sadece coğrafi bir yapı olmamış, aynı zamanda kültürel ve siyasi bir kavram da olmuş, bazı zorluklarla karşılaşmak kaçınılmaz olmuştur. Bu bağlamda anlatılacak olan 'Avrupa kimliği' tanımları da çok farklılık göstermektedir. Bugün için Avrupa, ortak bir kültür eksikliğiyle birlikte, ekonomik ve siyasi bir oluşum olmuş, Avrupa kimliği gibi bir yapının en iyi ihtimalle bir yanılısına olduğu iddia edilmiştir. Yani kısacası, burada sadece Maastricht Antlaşması'nın imzacı devletleri tanımlanmaktadır.¹ Diğerleri ise, Avrupa'nın sürekli bir inşa sürecinde olan, çok eski bir uygarlık ve siyasi bir ideal olduğunu iddia etmişlerdir. Fransız siyasetçi ve bilim adamı Phillipe Herzog'a göre: 'Avrupa, daima bir ütopyadır'.² Herzog; 'umutla seyahat etmek, gidilecek yere varmaktan iyidir' (İng.; 'it is better to travel hopefully than to arrive') şeklinde bir İngiliz atasözüne atıf yaparak, Avrupa'yı; 'hedeflere yönelen yolculuk' olarak tanımlamıştır.³ Dolayısıyla Avrupa, son varış noktasına bir türlü varamayan, gerçekleştirilemeyen bir idealler

¹ Anthony Pagden, *The Idea of Europe: From Antiquity to European Union*: Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2002, s. 33.

² Phillipe Herzog, *Travelling Hopefully: Ethics, Action, Perspective for a Revival of Europe*, Editions Le Manuscrit, 2006, s. 10.

³ Phillipe Herzog, *a.g.e.*, s. 86.

bütünüdür. Avrupa'nın en sık bahsedilen özelliklerinden birisi de çeşitliliktir. Klasik olan düşünce yapısı, Yahudilik, Hristiyanlık ve hümanistik düşünce yapısı olmakta, aydınlanma ve bilimsel yapı gibi kültürel geleneklerin çeşitliliği de var olmaktadır.⁴ Kostakopoulou'ya göre de, tek bir Avrupa yerine birkaç Avrupa vardır: Yunan mitolojisinin Avrupası, Orta Çağ Avrupası, Hristiyan Avrupası, Aydınlanma Dönemi Avrupası ve Sömürge Avrupası...⁵ Bugün için, Avrupa Birliği'nin Avrupası'nı da eklemek mümkün olmaktadır.

Avrupa kavramı ilk defa Antik Yunanistan'da ortaya çıkmış ve Antik Yunanistan'ın orta bölgesi ile, yani Atina ve Sparta ile ilişkili olmuştur.⁶ 'Avrupa'yı diğer bölgelerden ayırt eden ise, 'coğrafi faktör' değil, 'ırk (ethnos) faktörü' olmuştur.⁷ O dönemin 'Avrupalı' ülkelerinin, ortak bir siyasi amaçları ve devlet yapıları olmuştur. Bireysel seçim özgürlüğü ve evrensel hukuk sistemi tarafından korunma prensibi Yunanlıların 'iyi hayat' (the good life) konseptinin temel prensipleri olmuştur. Ayrıca, kamu hukuku sistemi de o dönem için benzersiz bir noktaya erişmiştir.

Roma İmparatorluğu'nun gelişmesi, Avrupa kimliğinin gelişmesine de katkı sağlamış, 'Yunanlılar sonraki dönemlerde Avrupa'ya, bilimsel gelişmeyi mümkün kılan felsefeyi ve matematiği getirirler de, Romalılar bu duruma kendi alışkanlıklarını da eklemişlerdir. Kısacası, hukuk devleti yapısına bağlı olarak, 'Avrupalı' kavramı Yunanistan'dan gelmiş olsa da, Avrupa hukuksal yapısını (Roma Hukuku) günümüze kadar taşıyan Romalılar olmuştur.'⁸

Ayrıca Antik dünya, Hristiyanlığı kabul ettikten sonra (ortak siyasi çıkarları gereği) hukuki yapı ve devlet sistemleri dışında ortak bir inanç edinmiştir. Haçlı seferleri başladığında ise, ortak bir Avrupa ruhu oluşmasına yardımcı olan 'öteki' (İslam ya da Osmanlı İmparatorluğu)

---

⁴ Hayden White, *The Discourse of Europe and the Search for European Identity*, 2010, www.postcolonial-europe.eu/index.php/en/essays/93--the-discourse-of-europe-and-the-search-for-a-european-identity, *Erişim Tarihi: 28.05.2020*.

⁵ Theodora Kostakopoulou, *Citizenship, Identity and Immigration in the European Union: Between Past and Future*, Manchester University Press, 2010, s. 26.

⁶ John Lukacs, *Decline and Rise of Europe: A Study in Recent History with Particular Emphasis on the Development of a European Consciousness*, Doubleday Pub., New York, 1965, s. 107.

⁷ Anthony Pagden, *The Idea of Europe: From Antiquity to European Union*: Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2002, s. 36.

⁸ Anthony Pagden, *a.g.e.*, ss. 40-42.

kavramı ortaya çıkmıştır.⁹ Finlandiyalı bilim adamı Bo Strath'a göre; toplum bilincinde yeşeren 'öteki' imgesinin ortaya çıkması, 'Avrupa üstünlüğü' fikrinin oluşmasına da neden olmuştur.¹⁰

Orta Çağ'dan sonra, egemen devletlerin oluşumu, Rönesans, Reform, Aydınlanma ve Hristiyanlığın laikleşmesi gibi fikirler, bugünkü Avrupa kimliğinin oluşumu için temel oluşturmuştur. Ünlü İngiliz bilim adamı Delanty'ye göre: 'Avrupa fikri, modernite ile eş anlamlı olmaya başlayan ve ilerleme fikrine odaklanmaya başlayan' bir yapıya bürünmüştür.'¹¹

Tarihteki bu önemli olaylar, modern demokrasinin, ulus devletin, bilim ve teknolojinin oluşumu ve gelişimine de katkı sağlamıştır. Ancak Avrupa'nın, bütün bu yenilikleri sonradan benimseyen ülkelere göre ayırt edici bir özelliği olmuştur. Pagden bunu şöyle dile getirmektedir: 'Avrupa tarihi ve (...) dünyanın Batı tarafından hakimiyeti düşüncesi, sadece üstün bir teknolojinin ürünü değildir. Aynı zamanda, dünya anlayışının (felsefe vb.) da zaferidir. (...) 19. yüzyıldan önce Avrupa ülkeleri Asya ülkelere göre ne entelektüel ne de teknolojik anlamda üstündü. (...) Fakat, bilimsel felsefe ile, ya da daha net olarak söylemek gerekirse, felsefenin akıl ile birleşimi, Avrupa'yı bir birlik haline getirmek için ortaya çıkan düşüncelerden çok daha yararlı olmuştur.'¹²

Ayrıca, Avrupa'nın diğer bir tarihsel çıkarımı, ulus kimliği oluşturma biçimi olarak milliyetçilik düşüncesidir. Amerikalı siyaset ve iktisat bilimci Francis Fukuyama, Ernest Geller'in görüşlerini paylaşarak, milliyetçilik kavramının, kimlik politikasının bir türü ve modern bir görünümü olduğunu iddia etmiştir. Örneğin tarım toplumunda insanlar, sosyal sınıflara, dinsel yapıya ve derebeylerle olan bağlantılarına göre tanımlanmışlardır. Endüstriyel toplumun gelişmesiyle birlikte ise eski bağlantılar koparılmış ve toplumun parçalanmış unsurlarını birbirine bağlayan yeni bir 'birleştirici'ye ihtiyaç duyulmuştur. Böyle bir 'birleştirici' genelde, dil ve kültür olmuştur. Dil ve kültür, bugünkü dünyanın karmaşık sisteminde insanların iletişimini de sağlamaktadır. Ayrıca, ulusal kimlik de toplumun başarısı için hayati öneme sahip olacak, ortak kültür de aracı bir rol olarak gerekli görülecektir. Ancak,

---

⁹ David Dunkerley, *Changing Europe: Identities, Nations and Citizens*, Routledge Pub., London, 2002, s. 114.

¹⁰ Bo Strath, *Europe and the Other and Europe as the Other*, Peter Long, Brussels, 2000, s. 29.

¹¹ Gerard Delanty, *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*, Macmillan Press Ltd., London, 1995, s. 65.

¹² Anthony Pagden, *The Idea of Europe: From Antiquity to European Union*: Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2002, ss. 10-11.

milliyetçiliğin aşırı derecelere kaçması, devleti, yıkıcı bir şekilde etkilemektedir. En son olarak böyle olaylara 20. yüzyıl Avrupası'nda denk gelinmiştir.¹³

Ayrıca, Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçları da 'Avrupa birleşimi' fikrinin gelişimini sağlamıştır. 'Avrupa Birliği' fikrini yaymaya çalışan ilk hareket Pan-Avrupacılık olmuş, Avrupa ülkelerinin farklılıklarına rağmen, onun temsilcileri, onları birleştiren ortak bir hayat tarzının, hukuk sisteminin ve tarihsel kökenlerin olduğuna inanmışlardır. Pan-Avrupacılık temsilcilerine göre, Avrupa kimliğinin inşası yukardan aşağıya olmalı, yani başka bir deyişle, bu süreci yönetecek elit bir kesim olmalıdır. Pan-Avrupacılık hareketinin başarısızlığına rağmen, bugünkü Avrupa Birliği kimliği inşasının siyasi elitler tarafından yönetilen bir süreç olduğunu da unutmamak gerekir. Bu durum, AB kimliği oluşturulması ile ilgili sorunların da bir nevi temel sebebidir.

20. yüzyılın ilk yarısında, yukarıda bahsedilen Avrupa'ya özgü değerleri (akıl, bireysel özgürlük, hukuk sistemi ve hümanizm), ABD gibi diğer ülkeler de benimsemişlerdir. Avrupa, o andan itibaren kendine özgü statüsünü kaybetmiştir.¹⁴ Bugünün benzersiz 'Avrupa bilinci', 20. yüzyılda, savaşın reddi, faşizm, komünizme karşı mücadele ve Avrupa'daki düşüşün önlenmesi gibi dış faktörlerin de etkisi ile ortaya çıkmıştır.¹⁵ Ayrıca, 19. ve 20. yüzyıllarda Avrupa'yı birleştirmek için birçok deneme de yapılmıştır. Örnek vermek gerekirse, 'Hitler'in Nazi Almanyası' da, 'yeni bir Avrupa kurma' iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Fakat, sadece İkinci Dünya Savaşı Avrupa birleşiminin yönünü kesin çizgilerle belirlemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupalıların hem ortak bir geçmişi hem de atlatmak zorunda oldukları ortak bir antagonizm (karşıtlık-muhafif hareket) tarihleri olmuştur. Avrupa topluluğunu ve kimliğini oluşturma girişimi, sadece Avrupa'yı kontrol altına almayı amaçlayan bir mücadeleyi değil, aynı zamanda iki farklı dünya savaşının oluşturduğu olumsuz senaryoyu da ortadan kaldırmayı amaçlamıştır. Ayrıca, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Avrupalılar,

---

¹³ Francis Fukuyama, The Challenges for European Identity, The Global Journal, 2012, <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, Erişim Tarihi: 01.06.2020.

¹⁴ John Lukacs, *Decline and Rise of Europe: A Study in Recent History with Particular Emphasis on the Development of a European Consciousness*, Doubleday Pub., New York, 1965, s. 124.

¹⁵ R. Frank, European Identity, Consciousness and Construction: Harmony and Disharmony Between Politics, Economics and Imagination, H.S. Chopra, R. Frank, J. Schroder (Edt.), *National Identity and Regional Cooperation: Experiences of European Integration and South Asians Perceptions*, Manohar Publishers, New Delhi, 1999, s.56.

yeni bir siyasi kültür yaratma ihtiyacıyla da karşı karşıya kalmışlardır. Bu kültüre kimin dahil edileceği ya da kimin bu kültürün dışında kalacağı da önem arz etmiştir.¹⁶

Bilindiği üzere Avrupa entegrasyonu ilk etapta ulusal ekonomilerin politik koordinasyonu anlamına gelmekteydi. Daha sonra ise, özellikle 1950'ler ve 1960'larda entegrasyon kavramı, Avrupa'yı siyasi bir proje olarak nitelendirmek için kullanılmıştır. Entegrasyon, bir mobilizasyon (toplumsal olarak hazırlanma) aracı olarak başarısız olduğunda ise, vurgu kimliğe yapılmıştır.¹⁷ Ulusal ekonomilerin kapasitesinin azaldığı dönemlerde dahi kimlik anahtar bir kavram olarak kullanılmıştır. Ayrıca, 'kimlik' kavramı, eski düzeni yeniden kurmak ve bu düzende Avrupa Topluluğu'nun ilerlemesini sağlamak için de kullanılmıştır.¹⁸

Tüm bunlara ek olarak, 1972 yılının Ekim ayında Paris Zirvesi'nde siyasi birlik kurulması için bir program başlatılmıştır. Bu durumun kurulması için de Avrupa inşası gerekmiş, böylece: 'Malların Avrupası' (Europe of Goods), 'Halkın Avrupası'na (People's Europe) dönüştürülmüştür.¹⁹

AB'nin Avrupa kimliğine ilişkin ana belgesi ise, 14 Aralık 1973'te kabul edilen 'Avrupa Kimliği Hakkında Kopenhag Deklarasyonu' belgesi olmuştur. Deklarasyona göre Avrupa kimliği; 'topluluğun ortak mirasını, çıkarlarını ve özel yükümlülüklerini gözden geçirmekle birlikte, o güne kadar elde edilen birlik seviyesini de (...)’ içermiştir.²⁰ Ayrıca, Kopenhag Deklarasyonu, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve demokrasi temelinde tanımlanan Avrupa sivil kimliğinin oluşturulması için bir çerçeve haline de gelmiştir. Deklarasyonda; 'imzacı dokuz Avrupa Devleti'nin de, olumsuzluklarla dolu geçmişlerini ve halen devam etmekte olan çıkarlarını savunmaya devam etmeleri durumunda bölünmeye neden olacakları, geçmişteki düşmanlıkların üstesinden gelmek, sahip oldukları ortak uygarlığın hayatta

---

¹⁶ Anthony Pagden, *The Idea of Europe: From Antiquity to European Union*: Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2002, s. 20.

¹⁷ Bo Strath, *Europe and the Other and Europe as the Other*, Peter Long, Brussels, 2000, s. 20.

¹⁸ Bo Strath, *a.g.e.*, s. 385.

¹⁹ Theodora Kostakopoulou, *Citizenship, Identity and Immigration in the European Union: Between Past and Future*, Manchester University Press, 2010, s. 44.

²⁰ Copenhagen Declaration on European Identity; (Copenhagen, 14 December 1973); Bulletin of the European Communities. December 1973, No 12. Luxembourg, http://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html, Erişim Tarihi: 03.06.2020.

kalmasını sağlamak ve Avrupa'nın temel ihtiyacının birlik olduğuna karar vermek' düşüncelerinin hayata geçirilmesi gerektiği söylenmiştir.²¹

1984'teki Fontainebleau Zirvesi'nde ise, 'Adonnino Komitesi'nin (Committee for a People's Europe)' kurulmasına karar verilmiştir. Komitenin görevi, Avrupa kültürel entegrasyonunu desteklemek olmuştur. Ayrıca, komitenin bir diğer görevi de halkın zihnindeki Avrupa kimliği yapısının ve topluluğun imajı ile ilgili önlemlerin netleşmesi fikri olmuştur. Komite; TV kanalları, Avrupa spor kulüpleri, okul değişim programları, 'Avrupa Bilimler Akademisi'nin kurulması, AB pasaportlarının geliştirilmesi, AB ehliyet belgesi ve acil sağlık kartı verilmesi gibi projelerle de ilgilenmiştir. Sonuç itibarıyla, tüm bu eylemlerin, Avrupa Topluluğu tarihinin gelişimine katkı sağlayacağı düşünülmüştür.²²

Özellikle Maastricht Antlaşması'ndan sonra AB içindeki Avrupa kimliği tartışmaları daha fazla gündeme gelmeye başlamış, Maastricht Antlaşması'nın 'F' bendinde; 'birlik, üye devletlerin ulusal kimliklerine saygı gösterecektir...' şeklinde bir ifade de yer almıştır.²³

Ayrıca bu durumlar, AB'nin, ulusal kimlikleri Avrupa kimliğiyle değiştirme hedefinde olmadığını da kanıtlamaktadır. Maastricht Antlaşması'nın 128'e 2. maddesi de; 'topluluk tarafından gerçekleştirilen eylemleri, Avrupa halklarının tarihi bilgi ve birikimlerini, kültürlerini ve tecrübelerini ortaya çıkarma' anlamında yapılması gerekenleri anlatmakta ve çözümler sunmaktadır.²⁴ 'Ortak bir kültürel miras' da dile getirilmiştir, fakat, Maastricht Antlaşması'nda 'Avrupa kimliği'ni tanımlama girişimi olmamıştır.²⁵

Genellikle AB deklarasyon ya da antlaşmalarının maddelerinde, 'Avrupa kimliği' ve 'Avrupa kültürü'nden bahsedilirken, 'yeniden keşfedilmeleri' gerektiği de vurgulanmıştır.

---

²¹ Copenhagen Declaration on European Identity; (Copenhagen, 14 December 1973); Bulletin of the European Communities. December 1973, No 12. Luxembourg, http://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html, Erişim Tarihi: 03.06.2020.

²² Michael Bruter, *Citizens of Europe?: The Emergence of a Mass European Identity*, Palgrave Macmillan, 2005, s. 44-48.

²³ Bram Boxhoorn, European Identity and the Process of European Unification: Compatible Nations? Michael Wintle (Edt.), *Culture and Identity in Europe: Perception of Divergence and Unity in Past and Present*, (ss. 133-146), Ashgate Publications, England, 1996, ss. 139-140.

²⁴ The Maastricht Treaty, Provisions Amending the Treaty Establishing the European Economic Community with a View to Establishing the European Community, 7 February 1992, <http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, Erişim Tarihi: 10.06.2020.

²⁵ Bram Boxhoorn, European Identity and the Process of European Unification: Compatible Nations? Michael Wintle (Edt.), *Culture and Identity in Europe: Perception of Divergence and Unity in Past and Present*, (ss. 133-146), Ashgate Publications, England, 1996, s. 140.

Maastricht Antlaşması'nda olduğu gibi, 'ortak kültürel mirasın ön plana çıkarılması'na referanslar yapılmış, bu da Avrupa halklarının, bilmeden de olsa içinde yer aldığı ortak bir kültürel mirasın zaten var olduğu gerçeğini hatırlatmıştır.

Bu konularla bağlantılı olarak Avrupa siyasi kimliğini tartışan Dominique Strauss-Kahn: 'AB kimliği, insan haklarının dokunulmazlığını, sosyal adaleti, çevreyi kirletmeyen kalkınma modelini, güç kullanımının reddini, uluslararası diplomaside hukukun ve çok taraflılığın güçlendirilmesi gibi kalıcı özelliklere sahip belirli bir toplum modelini ifade etmektedir' demektedir.²⁶ Shore'a göre ise bu tür bir amaç; ihtiyaç duyulan şeyin ulusal bölünmeleri aşarak, Avrupa vatandaşlarını, 'vatandaşlıktan' ziyade 'Avrupalı' olarak görme imkânına kavuşturmak ve 'ulusal bölünmeleri aşan' bir 'Avrupa bilincinin' yaratılmasını sağlamaktır.²⁷

Bu durumlara örnek vermek gerekirse, Roma Anlaşması'nın 50. Yıldönümü Deklarasyonu'nda; 'dünyadaki çatışmaların barışçıl yollarla çözülmesini ve insanların savaş, terörizm ve şiddet mağduru olmamasını sağlamayı taahhüt ediyoruz' denilmiştir. 'Avrupa Birliği, dünyadaki özgürlüğü ve gelişmeyi teşvik etmek, yoksulluğu, açlığı ve hastalıkları 'yok etmek', bu mücadelede öncü bir rol oynamaya devam etmek istiyor' denmiştir.²⁸ Deklarasyonun sonunda ise: '...Avrupa bizim ortak geleceğimizdir' denilmiştir.²⁹ Bu kısımda kültürel mirasa değil, ortak bir geleceğe vurgu yapılmıştır.

Kısacası bu aşamada hem Avrupa kimliği hem de AB kimliği hakkında kimi çıkarımlarda bulunmak mümkün olmaktadır. İlk olarak, Avrupa kimliği ve AB kimliğini iki ayrı konsept olarak saymak gerekmektedir. Avrupa kimliğinin, AB kimliğinin inşası için kullanıldığı aşikardır. Avrupalı siyasetçilerin sözlerine göre, Avrupa kimliği, Avrupa Birliği'nin 'kültürel' temelini oluşturmaktadır. Ancak bu kısımda; 'kültür nedir ve nasıl tanımlanır?' şeklinde bir soru sormak mantıklı olacaktır. Kültürün klasik anlayışları takip edilse dahi, Avrupa'nın kültürel birliği ütopyik (hayali) bir konsept olarak kalmaktadır. Çünkü, kültürel çeşitlilik anlamında Avrupa kadar parçalanmış bir yapı da yoktur. Bu durumda Avrupa kimliğinin, ortak bir devlet ve toplum-devlet yapısı ile desteklenen tarihsel bir birlik oluşturduğunu söylemek daha

---

²⁶ Dominique Strauss-Kahn, What Borders for Europe? *Turkish Policy Quarterly*, 3 (3), 2004, s. 29-30.

²⁷ Cris Shore, *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*, Routledge, London, 2000, s. 476.

²⁸ Declaration on the Occasion of the 50's Anniversary of the Signature of the Treaties of Rome, March 2007, http://europa.eu/50/docs/berlin_declaration_en.pdf, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

²⁹ Declaration on the Occasion of the 50's Anniversary of the Signature of the Treaties of Rome, March 2007, http://europa.eu/50/docs/berlin_declaration_en.pdf, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

doğru olacaktır. ‘Ortak tarih’ derken de, aslında ‘bilim ve felsefe alanlarında ilerleme tarihi’ kastedilmektedir.

Avrupa Birliği kimliği ise, Avrupa kimliğine göre daha belirsiz ve tamamen yapay bir oluşum olarak betimlenmektedir. Yukarıda bahsedilen Avrupa antlaşmalarına göre, AB kimliği, ortak hedef ve değerlere ve biz-duygusuna (we-feeling) dayanmaktadır. Ayrıca Avrupa yapısında, ‘biz’in kim olduğu belirsizdir. Söz konusu durumda, demokrasi, liberal ekonomi, bireysel özgürlük ve eşitlik gibi ‘Avrupa değerlerini’ dünyaya taşıyan Avrupalılar ise, bu değerlerin çoğunun artık başka ülkeler tarafında da paylaşılır olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin, liberalizm, Amerikan kimliğinin düzenleyici bir geleneği ve belirleyici bir unsuru olmuştur. Derrida ve Habermas yazdıkları manifestolar aracılığıyla bu konuları tartışmışlardır: ‘Hristiyanlık, kapitalizm ve doğa bilimleri (...), demokrasi, insan hakları, devlet ve toplumu laikleştirme anlayışları başka kıtalara yayılmışlar; bu başarılar, sadece Avrupa bazında bir özellik olarak ortaya ıkkmamıştır. Elbette, Batı (...) ruhunun bazı özellikleri de vardır. Bu değerler artık ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkeler tarafından da paylaşılmaktadır. Artık ‘Batı’, manevi aaçıdan Avrupa’dan daha geniş bir alanı kapsamaktadır.³⁰

Elbette ki Avrupa, kendi kimliğini tanımlarken, barış içinde bir arada yaşama prensibine, savaş ve etnik çekilme reddine de vurgu yapmıştır. Tüm bunlara rağmen, iki dünya savaşının olmasının, ırkçılığın, milliyetçiliğin ve soykırımın Avrupa’nın bir urunu olduğunu da unutmamak gerekir. Boylese, Avrupa’nın tarihi kökenleri zayıf gorunduke, AB’nin tarihi kökenleri de zayıf gorunacaktır. Avrupa, tarihi boyunca tam bir birlik örneği gösterememiştir. Avrupa’nın ortak değer ve nitelikleri (bazılarının gerçek dışı olduğu dahi iddia edilmiştir), Avrupa vatandaşları arasında ortak birlik duygusu oluşturmak için yeterli görülmemiştir.

Genel anlamda AB kimliği tartışmaya açıktır, çünkü Avrupa projesi, milliyetçiliğe karşı çıkan kimlik temelinde oluşturulmuştur. Bu kimlik modelinin görevi, 20. yüzyılda, Avrupa’yı karakterize eden ulusal bencilliğin ve antagonizmin dışına çıkmasıdır. Bu süreç içinde, ‘ulusal kimliklerin yok olmaması’ fikri daha gereke bir düşünce olacaktır. Fakat, ulusal kimliklerden vazgeçmeyerek tamamen farklı kimlikleri birleştirme düşüncesi uygulamada bazı problemler de oluşturmuştur. Örneğin, Fransız kimliğinin temeli, cumhuriyetçi geleneğine, diline ve siyasi değerlerine dayanmaktadır. Etnik kökeni ise bir önem taşımamaktadır. Almanya’daki kimlik

---

³⁰ Jacques Derrida, Jurgen Habermas, After the War: The Rebirth of Europe, 2003, <http://www.strana-oz.ru/2003/6/nashe-obnovlenie-posle-voyny-vtoroe-rozhdenie-evropy>, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

yapısı ise Alman milletine dayanmaktadır. Bunun sebebiyse, Almanya'nın uzun zamandır bölünmüş bir halde olması ve Almanların tüm Avrupa'ya dağılmış olmasıdır. Hollanda'da ise kimlik, toplumun, Protestan, Katolik ve Sosyalist 'pillar'lara (sütunlara) bölünmesi ile tanımlanmıştır.³¹

Fukuyama ise, mükemmel bir AB kimliği yaratma düşüncesinin hiçbir zaman var olamayacağını belirtmiştir. Federal antlaşmalar dışında, Avrupalıların birbirlerine karşı haklarını ve sorumluluklarını anlattıkları genel bir vatandaşlık anlayışı da yoktur. Sonuç itibarıyla, Avrupa Birliği, ekonomik işlerlik sürecine ulaşmak için teknokratik bir anlayışla oluşturulmuştur.³²

Avrupalı siyasetçiler, sürekli olarak Avrupa projesinin benzersizliği fikrinin altını çizmektedirler (belki de bilerek, Avrupa'nın üstünlüğü düşüncesinin aldatıcı görünüşünü yansıtmak amacıyla), ama bu proje, SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) düşünce yapısıyla ile karşılaştırılırsa, ne benzer bir süreçtir ne de başka bir başarıdır. SSCB'nin dağılmasına rağmen bu süreç, 'Sovyet halkı'nı tekrardan ortaya çıkarmayı başarmıştır. Bu başarısı, SSCB'de dominant (egemen) bir millet yapısı ve bütün Sovyet vatandaşları için ortak bir iletişim aracı olan dominant bir Rus dili olduğundan dolayı gerçekleşmiştir. Avrupa vatandaşlarının, başından beridir ne ortak bir kültürleri ne de ortak bir dilleri olmuştur. Örnek vermek gerekirse, Fransa, İtalya ve Letonya vatandaşlarının bir araya gelip, beraberlik hissi oluşturma ihtimalleri çok düşük görünmektedir. Diyalog kurmaları bile zordur. İkinci önemli unsur ise, ortak ideolojidir. SSCB döneminde komünizm düşüncesi var olmuş ve Sovyet vatandaşları komünist olmaktan gurur duymuşlardır. Şu an ki Avrupa nüfusu ise, Avrupalı olmanın ne anlama geldiğini tam olarak bilmemektedir. Bundan dolayı Avrupa kimliği de, farklı ülkelerde, ulusal kimlik modelleriyle bağlantılı olarak farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır.

Avrupalı siyasetçiler ve AB'li yöneticiler uzun zamandır başarılı bir entegrasyon imajı yaratmayı, Avrupa projesi ve AB kimliği inşa etme sürecinin kültürel anlamda başarılı olup olmadığını açıklamayı ve bu konuda hem Avrupa halkını hem de dünyayı ikna etmeyi düşünmüşlerdir. Tüm bunlara rağmen, bir krizle yüzleştiğinde Avrupa'nın ve AB'nin bütün

---

³¹ Francis Fukuyama, The Challenges for European Identity, The Global Journal, 2012, <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, Erişim Tarihi: 01.06.2020.

³² Francis Fukuyama, The Challenges for European Identity, The Global Journal, 2012, <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, Erişim Tarihi: 01.06.2020.

eksik ve başarısız yönleri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreci daha iyi anlayabilmek için krizin sorunsalını da iyi tespit etmek gerekmektedir.

2. Mülteci Krizi mi Yoksa Avrupa Krizi mi?

Bugün için başarılı gibi görünen uzun soluklu entegrasyon süreçlerinden sonra, bilinçaltında milli görüşlere dönüşler gözlemlenmektedir. Panik, kaos, milliyetçi görüşler ve önyargılar tarafından sarılan Avrupa düşüncesi gibi kavramlar apaçık ortadadır. Anlaşıldığı üzere, Avrupa'daki durum da dışarıdan böyle görünmekte ve farklı bir senaryo ortaya çıkmamaktadır. Zorunlu göçe muhalif olan Avrupa düşüncesine göre, 'her şeyin üstünde konumlanan Avrupa kimliği' (Orta Çağ'daki Avrupa üstünlüğü fikri), 'mülteci sorunuyla birlikte' çökme noktasına gelmiştir. Şaşırtıcı olan nokta ise, vurgunun, dini ve kültürel unsurlara yapılmasıdır.

Mülteci sorunu konusundaki fikir ayrılıkları, Avrupa içinde muazzam boyutlara ulaşmış, AB üyesi olmayan ülkeler dahi Avrupa Birliği'ne yönelik olumlu görüşlerini değiştirmişlerdir. Örneğin İzlanda, son olaylardan sonra Avrupa'ya katılma planını ertelemiştir.

Kısacası, 2015 yılında yoğunlaşan mülteci krizi Avrupalılar için bir 'ayna' görünümüne bürünmüş, bu krizden dolayı Avrupalılar kim olduklarını ve nasıl davranmaları gerektiğini sorgulamaya başlamışlardır. Ayrıca, 2015-17 yılları arasında Avrupa kıtasına gelen 1,3 milyon sığınmacı, AB'nin genel nüfusuna sadece %0,2'lik bir artışta bulunmuştur. Avrupa, zor da olsa bu durumla başa çıkmaya çalışmış, Almanya gibi ülkeler dahi 800 bine yakın kişiyi kabul etmiştir (bu rakam Alman nüfusunun %1'ine denk gelmektedir). Ek olarak belirtmek gerekirse, zorunlu göçe maruz kalan insanlar 1992-95 yılları arasında yaşanan Balkan savaşından kaçarken ve kökenleri Alman olanlar dahi eski SSCB'yi terk ederken, Almanya o dönemlerde hemen hemen benzer miktarda insanı kabul etmiştir.³³

Analistlerin ve bilim adamlarının çoğu, Avrupa'daki krizin sebebinin mültecilerle ya da olayların maddi tarafıyla ilgili olmadığını gözlemlemiştir. Sorun, kendini hala arayış içinde gören Avrupa'dadır. Avrupa sorunlarının kaynağı, sadece AB ya da sadece Avrupa kimliği değil, genel Avrupa yapısının kendisi olduğunu da unutmamak gerekir. AB kimliğini ilk sıraya koyup, ikinci plana atılmaya çalışılan ulusal kimliğin yeniden doğduğu ve yükselişe geçtiği

---

³³ Natalie Nougayrede, Refugees aren't the problem. Europe's identity crisis is. *The Guardian*, 2016, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/31/refugees-problem-europe-identity-crisis-migration>, Erişim Tarihi: 28.06.2020.

tahmininde bulunmak da şaşırtıcı olmayacaktır. Ek olarak, bugünkü sorunlara daha detaylı bir şekilde bakılırsa, ortaya çıkan durumun çeşitli problemlerin bütünü ya da birbirine bağlı problemlerin devamı olduğunu bilmek şaşırtıcı olmayacaktır. Bu bağlamda açıklamalar yaptıktan sonra, bir sonraki kısımda yer alan problemleri ve aralarındaki bağlantıları tespit edip analizde bulunmak mantıklı olacaktır.

a) Kimlik Krizi

Bugünlerde ‘kimlik krizi’ kavramı, çoğu yerde duyulmaya başlanmıştır; bilimsel makalelerin başlıklarında, siyasetçilerin konuşmalarında, medyada... Bu kavram, o kadar sık ve farklı durumlarda kullanılmaktadır ki gerçek anlamı dahi anlaşılmaz hale gelmiştir.

Ayrıca belirtmek gerekir ki, ‘kimlik krizi’ kavramı ilk defa ünlü Amerikalı psikolog Erik Erikson tarafından kullanılmıştır. İlk başlarda bu kavram birey psikolojisine dayanmıştır. Erikson'a göre; bir ego-kimliğinden diğer bir ego-kimliğine geçiş kimlik krizine neden olmaktadır. Erikson'a göre krizler, kişilik ya da sinir hastalıkları süreci değil, dönüm noktası, ilerleme-gerileme ve entegrasyon-gecikme arasında seçim yapma anları olarak bilinmektedir. Gelişim döneminin sonucunda, yetişkin bir kimlik edinme süreci ya da ‘kimlik difüzyonu’ (kimlik dağılması) olarak adlandırılan evrimsel aşama oluşmaktadır.³⁴

Bu bağlamda Avrupa Birliği, ulus devletlere göre yeni bir oluşum olarak bilinir. AB, federatif yapılara ve SSCB ile ortak noktaları olan kendine özgü özelliklere de sahip olmuştur. Bu anlamda AB'nin, uluslararası toplumda yer arayışı oldukça normaldir. AB, ekonomik anlamda bir birlik yaratmayı başardıysa da, bu birlik kültürel anlamında sadece kağıt üzerinde kalmıştır. Avrupa vatandaşları, AB kimliğinin uygulamada ne olduğunu anlayamamışlar; eğer ortak bir dil ve kültür yapısı yoksa yeni bir kimliğe ihtiyaçları olup olmadığını bilincine de varamamışlardır.

Dünyadaki kimlik krizinin, sadece Avrupa Birliği'nin sorunu olmadığını da belirtmek gerekir. Bilindiği üzere, 1990'lı yıllarda dünyadaki milliyetçilik eğilimlerinin artmasının sebebinin, geleneksel kültürlerin küreselleşmeye tepkisi olduğu gerçeğidir. Klasik kimlikler, ortak dile, dine ve kültürel geleneklere dayanarak oluşmaktadır. Küreselleşen dünyada kitle kültürü geleneksel kültürünün de yerini almıştır. Hem bireyler hem de toplumlar kendilerini önemli görme hissini kaybetmişlerdir. Soğuk Savaş bittikten sonra, ‘kiminlesin’ sorusu önemini kaybedip, ‘kimsin’ sorusu en önemli meseleyi oluşturmuştur. Toplumlar, bu soruya cevap

---

³⁴ Erik Erikson, The Problem of Ego Identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association*. 4 (1), February 1956, ss. 56-121.

vermek için, sadece onlara ait olan kültür, millet, din ve dil gibi özellikleri ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. İçgüdüsel olarak, yeni, yabancı ve öteki olan her şeyi reddetmiş ve reddetmektedirler.

Bu çağdaş dünyadaki olaylar, AB ülkelerinde artan milliyetçi eylem ve eğilimlerin nedenini de açıklamaktadır. Bugünkü durum, AB kimliği için dönüm noktası olacaktır. Erikson'a göre; Avrupa Birliği, ya 'olgun' bir kimliğe sahip olacak ya da 'difüzyon' (dağılma) dönemine girecektir. Birliğin içinde bulunduğu zor ve çelişkili durum göz önüne alındığında, bu aşamada son senaryo daha muhtemel görünmektedir.³⁵

b) Milliyetçiliğin Artması

Avrupa'da oluşan kitle göçlerinden dolayı milliyetçi eğilimlerin arttığı görülmektedir. Yukarıda belirttiği gibi bunun sebebi, ülkelerin dünyadaki küreselleşme süreçlerine tepkisidir. Bilindiği üzere, Avrupa'da, bugüne kadar bu tür tepkiler çok fazla ortaya çıkmamıştır. Ayrıca, çok sayıda mültecinin gelmesi, milliyetçiliğin artmasının asıl sebebi değil, sadece bu sürecin hızlanmasının belli başlı nedenlerinden birisi olmuştur.

AB tarafından propagandası yapılan AB kimliği Avrupa nüfusu içinde pek kabul görmemiştir ama Avrupa kimliğine ait olan (Avrupa uygarlığına ait olan) kimi özellikler daha belirgin şekilde kabul görmüştür. Bu özellikler ise milliyetçiliğe dayanmaktadır. Milliyetçilik, önceden de bahsedildiği üzere Avrupa ürünüdür ve halen Avrupa vatandaşlarının bilinçaltında belirlemektedir. Böylece bu durum, ulusal kimliklere ve önemli rol sahiplerinden birisi olan 'öteki' kavramına dayanan, toplumlar için aşırı uç eğilimlerin oluştuğu ve arttığı doğal bir süreç oluşturmaktadır; özellikle de 'öteki'nin ortaya çıktığı durumlarda...

Avrupalıların belli bir kısmının sığınmacı ve mültecilere karşı negatif ve agresif dolu davranışı, üye ülke halklarının, AB'nin bütün çabalarına rağmen entegrasyon anlamında yeterince hazır olmadığını da göstermektedir. Bilindiği üzere, Soğuk Savaşın sona ermesi, 'öteki' kavramını Batı dünyasının elinden almıştır. Avrupa toplumları ise yüzyıllar sonra, içgüdüsel bir şekilde, 'öteki' (İslam) imajını yeniden yaratmıştır. Tabii ki dış etkenler de bu süreci etkilemiştir. Avrupalıların bilinçaltında yer alan bütün o eski 'stereotipler' (önyargılar) yeniden canlanmıştır. Tüm bu olaylardan sonra bu süreci, mantıklı ve bilimsel açıklamalar ve örnekler yoluyla yeniden olumluya çevirmek neredeyse imkansız hale gelmiştir.

Ünlü yazar George Orwell, 'milliyetçilik hakkında notlar' yazısında, milliyetçi kişinin

---

³⁵ Erikson, *a.g.e.*, ss. 56-121.

‘kategorilere’ göre düşünen bir insan olduğunu belirtmektedir.³⁶ İnsanın bütün ‘bilinci’ ve dünya algısı, sosyal olarak inşa edilen kategorilere dayanmaktadır. Bununla birlikte, bütün kategorilerin inşa edilmiş doğasının anlaşılması için, belli kategorilerin sınırlarının ötesine geçiş yapmak gerekmektedir. Ayrıca ‘tüm bu kişi bilgisi sınıflandırmaya bağlıdır. (...) Dünyadaki çoğu şey, isim edinene ve sınıflandırılana kadar gerçek değildir. (...) Dünya üzerinde hayatta kalmak için, bu süreci kültür gibi kategorilerle basitleştirmek gerekmektedir. Elbette ki böyle basitleştirmeler olmasaydı toplumlar hayatta kalamazlardı. Kategoriler, bir yandan dünyayı anlamak için gerekli unsurlar olmakta, öte yandan ise düzenin kurulduğu ve güçle ortaya çıktığı araçlar olmaktadır.’³⁷ Ne insan ne de toplum kategoriler oluşturmadan var olamaz, fakat; milliyetçi kişi kategorisinin bir özelliği de vardır; gerçekliğe karşı umursamamazlık... Milliyetçi kişinin dünyaya bakış açısı, hem kendi grubu hem de diğer gruplarla ilgili stereotiplere bağlıdır.³⁸ Ünlü Amerikalı gazeteci Walter Lippmann, ‘Public Opinion’ (Kamuoyu) adlı kitabında şöyle demektedir; ‘bireyin, kendisi tarafından oluşturulan ya da başkası tarafından aktarılan ‘dünya tabloları’ anlayışında, dünya, gerçek halinden farklıdır; çünkü bu dünya, kategorilere (stereotiplere) ayrılmış ve bu kategoriler de etiketlenmiştir.’³⁹ Bireyin çizdiği dünya subjektif (öznel) ve yanıltıcıdır, ama en azından görülebilir, istikrarlı olabilir ve içinde hareket edilebilir. Stereotipler, işin içine akıl girmeden önce harekete geçmekte ve bu da insanın dışardan alınan bilgilere ve verilere kendi görüşünü ve analizini bırakmasına neden olmaktadır. Bu yüzden, yeni bir fikrin insanın (ya da toplumun) bilincine girip oraya yerleşmesi için olağanüstü olayların gerçekleşmesi gerekmektedir.⁴⁰

Sonuç olarak Avrupa toplumları, temel nitelikte objektif yapıya sahip olmayan stereotiplere ve milliyetçiliğe dayanan unsurlara sahip olmuştur. Ayrıca, Avrupa için ‘tehditkar’, ‘barbar’ ve ‘öteki’ olarak algılanan İslam ve Doğu toplumları hakkında da stereotipler ortaya çıkmaktadır. Son dönemlerde Avrupa’da; ‘bütün Müslümanlar, sığınmacılar, mülteciler ve göçmenler

³⁶ George Orwell, Notes on Nationalism. 1945, http://orwell.ru/library/essays/nationalism/english/e_nat, Erişim Tarihi: 3.07.2020.

³⁷ Reece Jones, Categories, Borders and Boundaries, *Progress in Human Geography*, 33 (2), 2009, ss. 174-189, ss. 174-176.

³⁸ George Orwell, Notes on Nationalism. 1945, http://orwell.ru/library/essays/nationalism/english/e_nat, Erişim Tarihi: 03.07.2020.

³⁹ Walter Lippman, *Public Opinion*. 1922, s. 69-76, <http://wps.pearsoncustom.com/wps/media/objects/2429/2487430/pdfs/lippmann.pdf> , Erişim Tarihi: 04.07.2020.

⁴⁰ Walter Lippman, *Public Opinion*. 1922, s. 69-76, <http://wps.pearsoncustom.com/wps/media/objects/2429/2487430/pdfs/lippmann.pdf> , Erişim Tarihi: 04.07.2020.

tehlikelidir' diye yeni bir stereotip daha belirlemiştir. Buna ek olarak, 'hoşgörü ve yardımlaşma' hakkındaki yeni Avrupa fikrinin, önyargılı bilinçlere girecek kadar sınırları da olmamıştır. İkinci Dünya Savaşı dönemi, bazı gelişmeleri değiştirecek kadar sarsıntı yaratmıştır ama Avrupa entegrasyonunun başarılı bir şekilde tamamlanması için benzer güçte bir sarsıntı gerekmekte ve böyle bir durumun şu an gerçekleşmesi ise ütöpik bir konumdur. Örnek vermek gerekirse, Amerikalı akademisyen ve yazar Francis Fukuyama; 'Avrupa'daki milliyetçilik fikrinin artmasının, ulusal demokrasilerin (ulus-devlet) güçlenmesine katkı sağlayacağını' iddia etmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda ise kamuoyu, elitler (AB, elitler tarafından oluşturulan bir projedir) tarafından yönlendirilememiş, bundan dolayı ise, yakın zaman içinde Avrupa projesi belli bir tehlike ile karşı karşıya kalmıştır. Çünkü, AB içindeki her önemli olay, ya AB'yi güçlendirmiş ya da onun güç kaybına neden olmuştur. Sığınmacı ve mülteci krizinde ise güç kaybı yaşandığı aşıkardır.⁴¹

c) İç Siyasi Oyunlar

Milliyetçi eğilimler ve kimliğin reddedilmesi durumu, siyasi liderler, siyasi partiler ve toplum önderleri tarafından da kışkırtılmıştır. Ulusal parti liderleri gibi Avrupa liderlerinin çoğu da, AB'nin, sığınmacı ve mültecilere yardım ve Avrupa değerlerine sadık kalma çağrılarına cevap olarak, AB'nin sığınmacı ve mülteciler hakkındaki görüşlerini sert bir şekilde eleştirmişlerdir. Zorunlu göçe maruz kalan bu insanları sadece kültürel bir tehdit olarak değil, aynı zamanda güvenlik tehdidi olarak da görmüşlerdir. Örnek vermek gerekirse, bu ülke hükümet ve liderleri, Macaristan Başbakanı Viktor Orban aracılığıyla AB dayanışma ilkesini reddetmiş ve Schengen'in dağılacağı sinyalinin vermiştir.

Ayrıca, 'bu yeni liderlerin iddia ettikleri tehlikeli durumlar nelerdi?' sorusu da gündeme gelmiştir. Bu iddialar, ulus devlete dönüş, ulusal kimlik ve birliğin reddini haklı gösterme çabaları olmaktadır. Diğer taraftan ise, Avrupa'nın iddia ettiği tez nedir? sorusu başka bir tartışma konusunu oluşturmuştur. Kısacası; 'bölünmüş görüşler, ortak bir AB kimliği oluşturulamaması ve bir krizden diğerine dahil olup ciddi çözüm yolları bulunamaması, bu olumsuz senaryoları ortaya çıkarmıştır' diyebiliriz.⁴²

Bilindiği üzere, toplumun, herhangi bir kriz anında hem seçim yapma hem de istenmeyen bir değişiklik yapma zorunluluğu ile karşı karşıya kaldığı durumlar olmuştur. Şu anda Avrupa

---

⁴¹ Francis Fukuyama, The Challenges for European Identity, The Global Journal, 2012, <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, Erişim Tarihi: 6.07.2020.

⁴² Claudia Postelnicescu, Europe's New Identity: The Refugee Crisis and the Rise of Nationalism, *Europe's Journal of Psychology*, Vol. 12(2), 2016, ss. 203-209, s. 205.

Birliđi'nin, dūřüncelerinde önemli değişlikler ('Avrupa kimliğinin darbesi' dahi denilebilir) yapma ya da eski ve alıştığı değerler arasında seğim yapma durumu söz konusu olabilmektedir. Büyük halk kitleleri (toplum) ise böyle bir karar verme/seğim yapma kapasitesine sahip olamayabilir. Bu yüzden bir kriz anında siyasetçiler net ve anlaşılır bir çözüm modeli önermelidir. Toplumun çođu için, en anlaşılır ve destek gören programın sahibi 'hükümdar' olacaktır. Bu yüzden siyasetçiler için Avrupa'daki durum, son yıllarda pek destek görmeyen sağ partiler bağlamında oyları toplayıp 'hükümdar' olma şansı yaratmıştır.

Ayrıca şöyle bir olaya da dikkat çekmek gerekir; Avrupa'da, büyük halk kitlelerinin yönetme modelleri hiç değişmemiş, insanlar, zor zamanlarda liderlerinden kararlı hareketler ve net çözümler beklemişlerdir. Liderler ise, otoriteyi ve iktidarı elde etmek için kültürel değerlere başvurmuşlar ve sonuç itibariyle bir düşman imajı yaratmışlardır. Toplum bu düşmana karşı savunabilecek tek kişi/parti ise tabii ki de o lider olmuştur. Doğal olarak bu sürecin sonucu, bir taraftan yarattığı düşmana karşı sınırsız bir nefret ve saldırganlık, diğer taraftan ise korkulan (sakınılan) lidere kayıtsız şartsız boyun eğmek olmaktadır. Kısacası, siyasetçilerin genel planı, rakibine karşı nefret duyguları oluşturmak olmaktadır. Nefret ise, ya aynı halk kitleleri (Alman halkı) için birleştirici bir etken ya da farklı kitleleri (AB ülkeleri) tamamen ayıran bir unsur olmaktadır.⁴³ Örnek vermek gerekirse, geçmişteki 'Hitler Almanyası', Alman toplumunun içinde yaşayan Yahudilere karşı nefret tohumlarını yeşertmiş, bugün ise benzer bir şekilde marjinal Avrupa hükümet ve liderleri mültecilerinden nefret etmektedir. Bu iki örnek arasındaki fark nedir acaba? Sorusu da akla gelmektedir.

Bu durum, Avrupa nüfusunun bilinç yapısının değişmemesinden dolayı, Avrupa entegrasyonunun yenilgiye uğradığını göstermektedir. Avrupa'nın başarısızlığı, bir krizle karşı karşıya kalınca daha belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Anlaşıldığı üzere, Avrupa bilinci ve AB kimliği, uygulamada değil, sadece uluslararası antlaşma ve kuruluşların tozlu raflarında kalmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, sığınmacı ve mülteci krizinin Avrupa ve AB kimliğine etkisi analiz edilmeye çalışılmıştır. Sığınmacı ve mültecilerin Avrupa için bir tehdit (siyasetçilerin söylemlerine göre) oluşturup oluşturmadığına bakmak gerekirse, sorunu, kültürel yapı bağlamında karasız olan (başarısız bir örgüt olduğunu söylemek de mümkündür) AB'nin kendisinde aranmak mantıklı olacaktır.

---

⁴³ Claudia Postelnicescu, *a.g.m.*, s. 206.

Avrupa kimliğini analiz ettikten sonra, Avrupa'da 3 farklı kimliğin olduğunu söylemek de doğru olacaktır; ulus devletlerin ayrı kimlikleri (ulusal kimlikler), Avrupa kimliği (tarihi bir süreçte oluşan, ortak bir geleneğin ve dünya görüşünün sonucu olan) ve AB kimliği (kolektif kimlik yapısı elit kesim tarafından şekillenmiş ve soyut değerlere dayanan yapay bir oluşum olmuştur)... Ayrıca, bütün bu kimliklerin birbirleriyle rekabet içinde olduğunu söylemek de gerekir. Avrupa Birliği'nin, kendi kimliğini empoze etmeye çalışması diğer kimliklerin tepkisine ve içine kapanmalarına (yalnızlaşmasına) neden olmuştur. Sığınmacı ve mültecilerle ilgili durum ise sadece var olan çelişkileri yoğunlaştırmış ve ortaya çıkarmıştır. Sığınmacı ve mülteci krizinin etkisinin, Avrupa kimlikleriyle paralel süreç oluşturduğunu söylemek de mümkündür. Bir taraftan ulusal kimlikler güçlenmiş, diğer taraftan ise AB kimliği yıkılmaya başlamıştır.

Başka bir kültürü temsil eden sığınmacı, mülteci ve göçmenler, Avrupa nüfusu tarafından neden böyle bir tepkiyle karşılanmışlardır? sorusu da akla gelmektedir. Yapılan analizde de görüldüğü üzere, Avrupa kimliğinin temeli ulus yapısıdır. Milliyetçilik unsuru ise Avrupa dünyasının ayırt edici bir özelliği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden Avrupa'nın, tarihi bir 'öteki' ile karşı karşıya gelmesi ve kaçınılmaz olarak bu durumu reddetmesi, kendi kültürü içine kapanmasına neden olmuş ve olmaktadır. Ortaya çıkan durumun gösterdiği gibi, AB kimliği, içinde barındırdığı önyargıları ve gelenekleri uzun yıllardır kırmayı başaramamıştır. Kısacası, AB kimliği projesi, Avrupa'daki bütün ulusları birleştirecek kadar başarılı olamamıştır.

Sağ partiler ise milliyetçi eğilimlerin artmasına ve olumsuz bir senaryonun oluşmasına neden olmuştur. Sebebi ise, Avrupa'nın tehlikede olduğu gerçeği değil, oyları toplayıp iktidara gelme düşüncesidir. Kimi ülkelerde bir önceki dönemde pek popüler olamayan sağ fikirleri yaygınlaştırmak için mültecileri bir bahane olarak kullanılmışlardır. Oy verenler ise, Avrupa'daki sağ partilerin doğru kararlar verdiğini düşünmüşler, bir 'düşman' ('öteki=İslam') yaratılması ve bu partilerin de kurtarıcı olarak gösterilmesi fikrine, kısacası algıda seçicilik oluşturmalarına ses çıkarmamışlardır. Tüm bunlara rağmen bu sağ partileri tercih etmeleri de şaşırtıcı olmamıştır.

Sonuç itibarıyla, sığınmacı, mülteci ve göç krizi hem AB hem de Avrupa kimliği için gerçek manada bir test niteliğine bürünmüş, AB kimlik yapısı bu testi geçemediği gibi, Avrupa kimlik yapısı da kendi asıl köklerine, yani geleneklerine ve eski görüşlerine dönerek sistemsel bütünlüğün (kimlik tekliği) oluşamamasına neden olmuştur.

KAYNAKÇA

BOXHOORN, B., European Identity and the Process of European Unification: Compatible Nations? Michael, W. (Edt.), *Culture and Identity in Europe: Perception of Divergence and Unity in Past and Present*, (ss. 133-146), Ashgate Publications, England, 1996.

BRUTER, M., *Citizens of Europe?: The Emergence of a Mass European Identity*, Palgrave Macmillan, 2005.

Copenhagen Declaration on European Identity; (Copenhagen, 14 December 1973); Bulletin of the European Communities. December 1973, No 12. Luxembourg, http://www.cvce.eu/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html Erişim Tarihi: 03.06.2020.

Declaration on the Occasion of the 50's Anniversary of the Signature of the Treaties of Rome, March 2007, http://europa.eu/50/docs/berlin_declaration_en.pdf, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

DELANTY, G., *Inventing Europe: Idea, Identity, Reality*, Macmillan Press Ltd., London, 1995.

DERRIDA, J., HABERMAS, J., After the War: The Rebirth of Europe, 2003, <http://www.strana-oz.ru/2003/6/nashe-obnovlenie-posle-voyny-vtoroe-rozhdenie-evropy>, Erişim Tarihi: 20.06.2020.

DUNKERLEY, D., *Changing Europe: Identities, Nations and Citizens*, Routledge Pub., London, 2002.

ERIKSON, E., The Problem of Ego Identity. *Journal of the American Psychoanalytic Association*. 4 (1), February 1956, ss. 56-121.

FRANK, R., European Identity, Consciousness and Construction: Harmony and Disharmony Between Politics, Economics and Imagination, H.S. Chopra, R. Frank, J. Schroder (Edt.), *National Identity and Regional Cooperation: Experiences of European Integration and South Asians Perceptions*, Manohar Publishers, New Delhi, 1999.

FUKUYAMA, F., The Challenges for European Identity, *The Global Journal*, 2012, <http://theglobaljournal.net/article/view/469/>, Erişim Tarihi: 01.06.2020.

HERZOG, P., *Travelling Hopefully: Ethics, Action, Perspective for a Revival of Europe*, Editions Le Manuscrit, 2006.

JONES, R., Categories, Borders and Boundaries, *Progress in Human Geography*, 33 (2), 2009, ss. 174-189.

KOSTAKOPOULOU, T., *Citizenship, Identity and Immigration in the European Union: Between Past and Future*, Manchester University Press, 2010.

- LIPPMAN, W., *Public Opinion.* 1922,
<http://wps.pearsoncustom.com/wps/media/objects/2429/2487430/pdfs/lippmann.pdf>, *Erişim Tarihi: 04.07.2020.*
- LUKACS, J., *Decline and Rise of Europe: A Study in Recent History with Particular Emphasis on the Development of a European Consciousness*, Doubleday Pub., New York, 1965.
- NOUGAYREDE, N., Refugees Aren't the Problem. Europe's Identity Crisis Is. *The Guardian*, 2016, <https://www.theguardian.com/commentisfree/2016/oct/31/refugees-problem-europe-identity-crisis-migration>, *Erişim Tarihi: 28.06.2020.*
- ORWELL, G., Notes on Nationalism. 1945,
http://orwell.ru/library/essays/nationalism/english/e_nat, *Erişim Tarihi: 3.07.2020.*
- PAGDEN, A., *The Idea of Europe: From Antiquity to European Union*: Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2002.
- POSTELNICESCU, C., Europe's New Identity: The Refugee Crisis and the Rise of Nationalism, *Europe's Journal of Psychology*, Vol. 12(2), 2016, ss. 203-209.
- SHORE, C., *Building Europe: The Cultural Politics of European Integration*, Routledge, London, 2000.
- STRATH, B., *Europe and the Other and Europe as the Other*, Peter Long, Brussels, 2000.
- STRAUSS-KAHN, D., What Borders for Europe? *Turkish Policy Quarterly*, 3 (3), 2004.
The Maastricht Treaty, Provisions Amending the Treaty Establishing the European Economic Community with a View to Establishing the European Community, 7 February 1992,
<http://www.eurotreaties.com/maastrichtec.pdf>, *Erişim Tarihi: 10.06.2020.*
- WHITE, H., *The Discourse of Europe and the Search for European Identity*, 2010,
www.postcolonial-europe.eu/index.php/en/essays/93--the-discourse-of-europe-and-the-search-for-a-european-identity, *Erişim Tarihi: 28.05.2020.*